

Avelsprogram för mellerudskanin

Fastställd av styrelsen för Föreningen Gotlandskaninen, 10 oktober 2020.

Avelsprogrammets syfte

Syftet med detta avelsprogram är att bevara den svenska husdjursrasen (lantrassen) mellerudskanin i så oförändrad form som möjligt för framtiden. Det handlar alltså om bevarandavel.

Rasen mellerudskanin

Kaniner har hållits som husdjur i Sverige åtminstone sedan 1500-talet, medan vildkaninen infördes i Sverige 1903. Tamkaniner hade en viktig roll i äldre tiders självhushåll, den hölls mest för köttet och pälsens skull och fanns i lokalt anpassade varianter. På 1960-talet hade intresset att hålla kaniner minskat så mycket att man beförde att den gamla bondkaninen, det vi idag kallar lantraskanin, hade dött ut.

I slutet av 1990-talet kom Daniel Jensen i kontakt med en äldre kvinna, Edith Johansson, kallad Edith i Sjöskogen. Edith höll en grupp kaniner som hennes föräldrar hade haft med sig till Mellerud då de flyttade dit från Grimsö år 1937. Familjen hade haft kaninerna så länge hon kunde minnas och hon tog över dem när föräldrarna dog. Edith höll oftast ett 20-tal djur, främst till köttproduktion men en del djur såldes även till sällskap. Den enda kända inblandningen skedde 1968 då två svartvitbrokiga djur, en hane och en hona, köptes in. I oktober 2001 gjorde representanter för Föreningen Gotlandskaninen (Sara Johansson, Jonny Häll och Daniel Jensen) ett första besök hos ”Edith i Sjöskogen”. De fick under åren 2001, 2002 och 2007 köpa ut totalt 16 djur, varav endast åtta har fått ungar efter sig utanför grundbesättningen. Det vi idag kallar mellerudskanin härstammar från dessa åtta djur. Edith avled i december 2010 vid en ålder av 92 år.

Föreningen Gotlandskaninen beslöt i februari 2004 att starta ett organiserat bevarandearbete för Ediths grupp av kaniner, och beslöt att rasen skulle heta mellerudskanin med tanke på det geografiska ursprunget. Hittills finns alla mellerudskaniner spridda i Sverige, men det finns inget formellt hinder att starta genbanker för mellerudskaniner i utlandet.

Föreningen Gotlandskaninen

Eftersom gotlandskanin hotades av utrotning, bildades 1984 en ideell förening för gotlandskaninens bevarande av uppfödare som ville säkra rasens framtid samt sprida kännedom om rasen. Föreningen antog namnet **Föreningen Gotlandskaninen**. Föreningen kan enligt sina stadgar även åta sig bevarandearbete om ytterligare grupper av lantraskaniner uppmärksammas och så har skett med besättningen ”Sjöskogen” i Mellerud.

Föreningen bedriver genbanksverksamhet. Det innebär att ett genbankskontrakt upprättas med enskilda djurägare. Dessa föder upp och utfärdar genbanksintyg på kaniner enligt föreningens regler. Djurägarna rapporterar en gång per år om uppfödningen till föreningen. Samtliga genbanksdjur registreras i föreningens genbanksregister (stambok). Mellerudskaninerna registreras i ett register och gotlandskaninerna i ett annat. Det handlar alltså om två helt separerade populationer. Någon korsning mellan raserna får inte förekomma.

Identifiering och registrering av djur

Till varje genbanksdjur hör ett numrerat genbanksintyg med bland annat uppgifter om härstamning och individuella kännetecken.

Individmärkning skedde från början genom örontatuering. Från och med 2009 finns inte något märkningstvång av enskilda genbanksdjur på grund av att djurägarna inte längre själva tillåts att tatueringsmärka sina kaniner. Kaninerna ska dock åsättas M + siffror på standardiserat sätt genom notering i avsedda fält på genbanksintyget.

Kaniner som används i avel ska säkert kunna identifieras på något sätt. Om kaninen märks med chips, med benring, genom tatuering eller på annat sätt ska detta anges på genbanksintyget. Om kaninen inte är individmärkt ska fotodokumentation av holländartecknade djur åtfölja genbanksintyget. För enfärgade djur (albinos) behövs inga foton. Föreningen Gotlandskaninen tillhandahåller benringar för dem som önskar bruka sådana. Dessa är märkta med FGK (Föreningen Gotlands Kaninen) och har ett löpnummer som noteras på genbanksintyget.

Genbanksintyget är en garanti för renrasighet och säkert fastställd härstamning hos enskilda djur.

Rasram för mellerudskanin

En rasram ska beskriva i princip alla djur inom en lantras. Den får inte förväxlas med en rasstandard som beskriver det ideala utseendet hos ett djur av rasen.

Mellerudskaninen har inte avlats mot en rasstandard. Variationen i pälsens färg och teckning är idag ganska liten. Mellerudskaninen finns med svartvit holländsk teckning (svartvitfläckig på särskilt sätt), men den är inte renodlad som utställningsrasernas teckning. Dessutom finns albinos (vita med röda eller blåaktiga ögon). Edith har berättat och visat bilder från 60- och 70-talet där man kan se att det tidigare funnits flera färgvarianter som exempelvis gul-vit scheck (fläckig), viltfärgad-vit scheck samt troligen blå-vit holländsk teckning. Idag finns det inga schecktecknade mellerudskaniner kvar.

Pälsen har normal struktur med underull och täckhår.

Honor och hanar vid normalhull väger från strax under 3 kg upp till cirka 3,5 kg som vuxna. Kaninen är av medelstorlek och könen har oftast något olika kroppsform. Båda könen har ett brant sluttande kors. Hanen är mer kompakt till kroppsformen.

Huvudet har könsprägel; honans är mer avsmalnande medan hanens är rundare med fylligare käkparti. Öronen är upprättstående och lätt avrundade till formen. De är proportionerliga i förhållande till resten av kroppen. Svart-vita djur har oftast bruna ögon, men kan ibland ha delvis blå/brun-melerade ögon. Ena eller båda ögonen kan ha blå färg. Albinodjur har röd-blå ögon.

Mellerudskaninen är en härdig och frisk ras, som bör bo utomhus eller i ouppvärmade innerutrymmen. De är lugna och nyfikna. Honorna är goda mödrar och antalet ungar i en kull varierar mellan 3 - 9 ungar. Vanligast är 4 - 5 ungar. Både hanen och honan kan antas påverka kullstorleken. Hanen får inte vara aggressiv mot honan.

Mellerudskaninen kan bli 5 - 7 år gammal och fortfarande vara fertil. Den är anpassad till naturlig mat såsom ängshö och färskt bete, kvistar, rotfrukter, grönsaker och havre och mår därför inte bra av kraftig ensidig utfodring med pellets.

Populationens storlek

När bevarandearbetet för mellerudskanin startade 2001 hade man endast åtta djur (fem honor och tre hanar) att tillgå. 2007 tillkom ytterligare åtta kaniner från grundbesättningen. Av dessa sammanlagt 16 ursprungsdjur, har endast åtta reproducerat sig utanför ursprungsbesättningen (rasens founders).

Under de första åren bedrevs i första hand ett undersökningsarbete för att se att djurgruppen var stabil och inte uppvisade några tecken på sentida inkorsning. 2007 beslöts att bevarandearbetet skulle organiseras efter samma principer som för gotlandskanin.

Så småningom har allt fler intresserat sig för bevarandeavel med mellerudskanin och antalet aktiva genbanker har successivt ökat. Vid verksamhetsåret 2019 års slut fanns 137 registrerade avelskaniner (varav 83 fått ungar efter sig under 2019) fördelade i 46 genbanker. Könsfördelningen har under hela tiden varit ganska jämn. Trenden i avelsarbetet var till en början positiv men har under den senaste femårsperioden planat ut vid en volym på cirka 50 aktiva genbanker. Det är ännu ganska långt kvar till föreningens uppsatta volymmål.

Kaniner har relativt kort livslängd och varje djur betingar ett ganska litet ekonomiskt värde. Bevarandearbetet är därför sårbart i och med att antalet mellerudskaniner och antalet genbanker av olika anledningar snabbt kan minska. Det krävs hela tiden påfyllning med nya genbanker för att ersätta dem som slutar. De flesta genbankerna är bara aktiva under några få år.

Genbanksregister

Varje genbanksbesättning rapporterar sin verksamhet genom en årsrapport till genbanksansvarig. Genbanksbesättningarna utfärdar genbanksintyg på nyfödda djur i besättningen och intygskopior bifogas årsrapporten, där genbanksansvarig matar in data i mellerudskaninregistret, eller matas in av genbanksinnehavaren själv i mellerudskaninregistret on line.

Genbanksansvarig utses av Föreningen Gotlandskaninens styrelse, och ansvarar för att data från årsrapporter och genbanksintyg förs in i genbanksregistret i den mån inte genbanksinnehavaren själv gör det. Genbanksansvarig för också ett separat register med uppgifter om genbanksinnehavarnas namn, adress och telefonnummer, godkänner nya genbanker, avslutar genbanker som upphört, upprätthåller kontakt med genbanksinnehavarna och ger avelsråd. Kopplingen mellan alla register är genbanksnumret.

Genbanksregistret är tillgängligt för den som är intresserad och innehåller data om varje enskild kanin i genbanken. Hittills har föreningen använt programmet excel, som funnits i genbanksansvarigs dator. Förutom normal säkerhetslagring hos den genbanksansvarige, har en ständigt uppdaterad kopia lagrats genom en ”molntjänst”, vilket betyder att samtliga i Föreningen Gotlandskaninens styrelse har åtkomst till registret. Övergång pågår till att registret helt ska finnas i en särskild molntjänst. Registret innehåller följande data i enlighet med riktlinjerna som registerförande förening:

- Kaninens namn
- Genbanksnummer för besättning där kaninen är född och där intyget är utfärdat
- Genbanksintygsnummer
- Kaninens registreringsnummer
- Kön
- Födelsedatum
- Moderns namn och registreringsnummer
- Faderns namn och registreringsnummer
- Antalet ungar i den kull där den registrerade kaninen ingår

- Kaninens färg och teckning
- I vilken genbank kaninen finns och har funnits
- Rapport om dödsfall och orsak
- Rapporterad senast (årtal och genbank)
- Övrigt (ex. vikt, vidaresåld)

Avelsmål

Rasen mellerudskanin skall bevaras utan inkorsning av andra raser med bibehållande av goda lantrasegenskaper (härdiga, sunda djur, produktiva i relation till utfodring och miljö och med goda föräldraegenskaper) samt med största möjliga genetiska variation. I princip alla mellerudskaniner skall finnas inom rasramen. Avelsbasen skall inte förändras genom ensidigt avelsurval. Lynne, hälsa och reproduktionsförmåga är viktigare än färg och teckning. Om färganlag som idag inte syns skulle visa sig igen ska dessa djur tillåtas gå vidare i avel. Albinoanlagen har alltid funnits bland djuren och ska inte missgynnas.

Målet är att bevara mellerudskaninen som det hushållsdjur det formats till. Normalt innebär det att köttet från djuren används som en del i självhushållet. Även skinnet kan komma till användning.

Antalet djur som används i avelsarbetet ska på sikt vara minst 250 djur av vardera könet och antalet genbanker minst 100, spridda över hela Sverige.

Avelsarbetets genomförande

- Inavel skall i möjligaste mån motverkas genom att om möjligt inte para kaniner med någon gemensam släkting på genbanksintygen (dvs. två generationer bakåt). I föreningens genetikprogram kan provparning göras för att se hur hög inaveln blir i den tänkta kullen. Föreningens rekommendation för närvarande är att inaveln i kullar understiger 15 %, räknat på hela stamtavlan. Allt eftersom populationen ökar kan detta procenttal sänkas, så att målet för inaveln i planerade kullar hela tiden är lägre än den genomsnittliga inaveln i kullarna året innan.
- Genbanksinnehavarna avgör själva avelskombinationer med hjälp av föreningens skriftliga vägledning ”Avelsråd för genbanksbesättningar”. Strävan är att lika många hanar som honor kommer till användning i avelsarbetet.
- Djur skall inte användas i avel om de visar sig bära på anlag för ärftliga defekter. Misstänkt ärftliga defekter för mellerudskaniner är bettfel och infektionskänsliga andningsvägar.
- Rasens avelsdjur föds upp i genbanksbesättningar. Dessa är särskilt kontrollerade och godkända av Föreningen Gotlandskaninen. Genbanksbesättningarna ingår i ett rapporteringssystem som föreningen fastställt.
- Enskilda djur ska vara identifierbara (se ovan under identifiering och registrering av djur).
- Djuren ska hållas under förhållanden som är rimligt nära ”in situ”. Ingen form av konstgjord befruktning får förekomma.

Utvärdering av avelsarbetet

Årligen sker utvärdering genom räkning av antalet genbanksdjur, antalet födda kullar, kullstorlek, kvoten mellan använda hanar och honor, ungdödlighet mm. Vart femte år genomförs en

djupare utvärdering för att fastställa om avelsarbetet fungerar som avsett, eller om förändringar bör göras.

Föreningen Gotlandskaninen använder ett dataprogram för att kunna göra genetiska analyser av bevarandearbetet och för att underlätta avelsarbetet. Med hjälp av detta dataprogram kan man bland annat se inavelskoefficient för tänkta parningar samt även på grundval av de årligen inrapporterade årsredovisningarna från genbankerna kunna utläsa ”mean kinship”, (genomsnittligt släktskap) för varje levande genbanksdjur. Dataprogrammet är till vissa delar tillgängligt för alla genbanksinnehavare via föreningens hemsida.

Avelsprogrammets giltighetstid och ändringar

Avelsprogrammet ska gälla mellan de datum som Jordbruksverket fastställer. Eventuella ändringar i avelsprogrammet ska ske i samråd med Jordbruksverket.

Detta Avelsprogram ersätter Avelsplanen från 2015, godkännande 5.3.17-8193/15.

Detta Avelsprogram fastställdes av Föreningen Gotlandskaninens styrelse 2020-10-10.